

Joanna Michalczyk

ZNACZENIE CHIN W REGIONIE AZJI-PACYFIKU

1. Wstęp

W ostatnich dziesięcioleciach dokonywały się znaczące zmiany w funkcjonowaniu gospodarki światowej. Zmieniły się miejsca i role poszczególnych krajów oraz rodzaj wytworzonych między nimi więzi społeczno-polityczno-gospodarczych. Na tle tych licznych przemian i dostosowań zachodzących na poziomie krajów można dostrzec pewne zmiany także na szczeblu regionów geograficznych. Przykładem takiego regionu jest obszar Azji-Pacyfiku, który dzięki dokonaniom zarówno japońskiej gospodarki, jak i tzw. tygrysów azjatyckich oraz w ostatnim czasie Chin na stałe zaznaczył swoje nowe miejsce w strukturze gospodarki światowej.

W kontekście licznych i długofalowych zmian w regionie Azji-Pacyfiku Chiny wydają się najbardziej spektakularnym przykładem zachodzących przemian, głównie z powodu uwarunkowań historycznych, ustroju panującego w tym kraju, ogromnego obszaru oraz charakteru przemian gospodarczych. Za początek przełomowych zmian w rozwoju gospodarczym Chin uznaje się wprowadzenie w 1978 r. przez dyktatora Deng Xiaopinga radykalnych reform społecznych, politycznych i gospodarczych. Koncepcja modernizacji chińskiej gospodarki dotyczyła pięciu głównych obszarów [*Azja Wschodnia...* 2004a, s. 118]:

- „stopniowego wprowadzenia na coraz szerszą skalę gospodarki rynkowej;
- demontażu systemu partii-państwa i wyrzeczenia się ideologii maoistowskiej, a odbudowy struktur państwowych o charakterze administracyjnym i wpajania nowej ideologii modernizacji Chin;
- budowy od podstaw porządku prawnego i demokratyzacji życia społecznego;
- otwarcia kraju na świat w aspekcie gospodarczym, politycznym i kulturowym;
- przywracania szacunku dla tradycji rodzimych i dla dawnej kultury chińskiej, której kultywowanie przestało być zakazane”.

Reformy chińskiego systemu przyniosły wiele wyzwań, z którymi musiały zmierzyć się nie tylko same Chiny, ale pośrednio także gospodarki krajów całego świata. W swych daleko idących reformach Deng Xiaoping upatrywał w Chinach potężne mocarstwo, które budowane byłoby nie tylko poprzez wewnętrzne przemiany gospodarcze i liberalizowanie stosunków gospodarczych, ale także przez powiększenie kraju o terytoria Hongkongu, Makao i Tajwanu [Gulczyński 2004, s. 261]. Urzeczywistnienie tych planów dałoby państwu w przyszłości jeszcze większą siłę oddziaływania na procesy zachodzące w gospodarce światowej.

Czynnikami, które znacząco podkreśliły wagę przemian zachodzących w Chinach, a także uwiarygodniły pozycję tego kraju na arenie międzynarodowej, były przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz podporządkowanie się regulacjom Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW). Poza tym rynek chiński, uważany jeszcze do niedawna za dość zacofany, hermetyczny i mało przewidywalny dla inwestorów zagranicznych, obecnie – w wyniku zaistniałych przemian – zapracował sobie na miano otwartego i szybko integrującego się z gospodarką światową. Chiny stały się członkiem Układu o Współpracy Gospodarczej Azji i Rejonu Pacyfiku (APEC) oraz zawarły wiele licznych porozumień o rozwijaniu współpracy gospodarczej zarówno z krajami, jak i ugrupowaniami gospodarczymi [Mucha-Leszko 2005, s. 301].

Jak się wydaje, kluczem do sukcesu Chin stał się właściwy kierunek reform, zgodny z kierunkiem przemian zachodzących w gospodarce światowej. Skupiono się przede wszystkim na poprawie efektywności gospodarowania zasobami i na rozwoju produkcji zaawansowanej technologicznie, co ułatwiło nie tylko zdobycie pozycji lidera w regionie azjatyckim, ale i zagwarantowało szersze włączenie się tego kraju w międzynarodowy podział pracy [Azja Wschodnia... 2004b, s. 303].

2. Charakterystyka wybranych wskaźników gospodarczych Chin

Dotychczasowe przemiany chińskiej gospodarki pozwalają zwrócić uwagę na liczne i często spektakularne osiągnięcia o charakterze zarówno jakościowym, jak i ilościowym. Zidentyfikować je można na podstawie analizy różnego rodzaju wskaźników gospodarczych, takich jak: PKB, PKB *per capita*, struktura PKB, dynamika wzrostu gospodarczego, poziom zatrudnienia, rozmiary handlu zagranicznego i bezpośrednich inwestycji zagranicznych itp.

W roku 2005 PKB Chin wyniósł prawie 8,9 bln dolarów, a w przeliczeniu na jednego mieszkańca – 6800 dolarów. Cechą charakterystyczną tego kraju jest wysoka dynamika wzrostu gospodarczego, która w roku 2005 wyniosła 9,9% [www.cia... 2006]. W minionych latach tempo wzrostu gospodarki Chin było dość

zróźnicowane. „W latach 1978-1996 średnie tempo wzrostu PKB w ChRL wyniosło ponad 9%, w tym w latach 1991-1995 – ok. 12%” [Azja Wschodnia... 2004b, s. 305]. Jego najwyższy poziom został zanotowany w latach 1992 i 1993, gdy wyniósł odpowiednio 14,2 oraz 13,5%. W kolejnych latach dynamika PKB nie była już tak duża i nie przekroczyła 10%. Efektem tego zjawiska jest przeszło dziesięciokrotny wzrost wartości PKB w latach 1980-2004, w tym na jednego mieszkańca – prawie ośmiokrotny [UNCTAD... 2006].

W strukturze wytwarzania PKB także pojawiły się korzystne zmiany. Nastąpił wzrost udziału usług oraz spadek rolnictwa i górnictwa. W roku 1978 udział usług, przemysłu oraz rolnictwa i górnictwa wynosił odpowiednio 23,7, 48,2 oraz 28,1%. W 1997 r. udział usług wzrósł do 30,8%, natomiast rolnictwa i górnictwa – spadł do 20,2%. Jeśli chodzi o przemysł, to jego udział w roku 1985 spadł do 43,1% i następnie do 41,6% w 1990 r. W kolejnych latach tendencje w rolnictwie i usługach były utrzymane na zbliżonym poziomie, przy jednoczesnym zwiększaniu się znaczenia przemysłu [Azja Wschodnia... 2004b, s. 306]. W roku 2003 struktura wytwarzania PKB kształtowała się następująco: rolnictwo – 15%, przemysł – 52% oraz usługi – 32% [UNCTAD... 2006].

Zmiany w strukturze wytwarzania PKB pociągnęły za sobą zmiany w strukturze zatrudnienia. Zmalał udział zatrudnionych w rolnictwie na rzecz wzrostu zatrudnienia w przemyśle i usługach, zgodnie z trendami w gospodarce światowej. Dla porównania: wielkość zatrudnienia w rolnictwie spadła z 68,7% w 1980 r. do 50% w 2002 r. Natomiast w przemyśle i w usługach wzrosła odpowiednio z 18,2 do 21,4% oraz z 13,1 do 28,6 [Mucha-Leszko 2005, s. 305]. W roku 2005 udział zatrudnionych w rolnictwie, przemyśle i usługach wyniósł odpowiednio: 12,5, 47,3, 40,3% [www.cia... 2006].

Wyznacznikiem pozytywnych przemian zachodzących w chińskiej gospodarce są rosnące obroty handlu zagranicznego, które istotnie podkreślają rolę tego kraju w międzynarodowym podziale pracy. W latach 1978-2005 wzrosły one mniej więcej siedemdziesięciokrotnie (tab. 1).

Tabela 1. Handel zagraniczny towarami Chin (w mld dol.)

Rok	Eksport	Import	Saldo
1980	18,1	19,9	-1,8
1990	62,1	53,3	8,8
2000	249,2	225,1	24,1
2005	762,0	660,1	101,9

Źródło: [www.wto... 2006].

Roczne tempo wzrostu obrotów handlu zagranicznego było dość zróźnicowane i wyniosło w latach osiemdziesiątych średnio 13%, w latach dziewięćdziesiątych –

średnio 13,5% oraz w latach 2000-2005 – średnio 25%. Z kolei średnia roczna dynamika eksportu Chin w badanych latach była następująca: 12,6, 13,6 oraz 25%, a importu odpowiednio – 12,8, 13,4, oraz 24,0¹. Analiza dynamiki chińskiego eksportu i importu w ostatnich latach wskazuje w pewnych okresach na szybszy wzrost importu od eksportu (tab. 2).

Tabela 2. Dynamika chińskiego eksportu i importu towarów w latach 2000-2005 w ujęciu wartościowym (w %)

Rok	Dynamika eksportu	Dynamika importu	Rok	Dynamika eksportu	Dynamika importu
2000	27,8	35,9	2003	34,6	39,8
2001	6,8	8,2	2004	35,4	36,0
2002	22,4	21,2	2005	28,4	17,6

Źródło: [www.wto.... 2006].

Rosnące obroty handlu zagranicznego Chin pozwalają im na obejmowanie coraz to wyższych lokat w rankingu największych w świecie eksporterów i importerów. W roku 2004 ChRL zajęła trzecie miejsce w światowym eksporcie z udziałem 6,5% oraz trzecie miejsce w światowym imporcie z udziałem 5,9%. Poza tym od roku 2003 kraj ten jest największym importerem w regionie Azji, a pozycję lidera w eksporcie w tym regionie objął rok później [www.wto... 2006].

Istotnym wskaźnikiem pokazującym rosnące znaczenie Chin w handlu międzynarodowym nie tylko w regionie Azji–Pacyfiku, ale i na świecie, jest stosunek handlu zagranicznego do dochodu narodowego. Wartość tego wskaźnika dla Chin przekracza 50% i jest większa od przeciętnej dla świata oraz od wartości dla Japonii i USA [Haliżak 2005, s. 76].

Struktura geograficzna handlu zagranicznego towarami Chin wskazuje na duże powiązanie z regionem Azji–Pacyfiku. W roku 2005 głównymi rynkami zbytu chińskich towarów były takie kraje, jak: USA z udziałem 21,4%, kraje Unii Europejskiej z udziałem 18,9%, Hongkong z udziałem 16,3%, Japonia z udziałem 11,0% oraz Korea Południowa z udziałem 4,6% (tab. 3). Z kolei w imporcie Chin dominowały: Japonia z udziałem 15,2%, kraje Unii Europejskiej z udziałem 11,2%, Korea Południowa z udziałem 11,6%, Tajwan z udziałem 11,3% oraz USA z udziałem 7,4% (tab. 4) [www.wto... 2006]. W roku 2005 udział krajów azjatyckich w chińskim eksporcie towarów wyniósł ponad 45%, a w imporcie – prawie 65%.

¹ Obliczenia własne na podstawie danych WTO.

Tabela 3. Wartość chińskiego eksportu według miejsca przeznaczenia w latach 2001-2005 (w mld dol.)

Miejsce przeznaczenia	2001	2002	2003	2004	2005
Ameryka Środkowa i Południowa	65,84	83,75	8,44	13,02	17,72
Ameryka Północna			101,56	138,41	180,49
– w tym: USA	54,36	70,05	92,63	125,15	163,18
WNP	50,06	60,58	9,29	13,82	21,36
Europa			83,29	114,67	154,12
– w tym: EU 25	b.d.	b.d.	78,37	107,25	143,80
Afryka	5,87	6,92	10,13	13,62	18,53
Bliski Wschód	7,08	9,51	13,26	16,94	22,16
Azja Płd.-Wsch., Australia i Oceania	137,11	164,82	212,26	282,69	347,33
– w tym: Japonia	44,94	48,43	59,41	73,51	83,99
Hongkong	46,54	58,46	76,27	100,87	124,47
Korea Płd.	12,52	15,53	20,09	27,81	35,11
Tajwan	5,00	6,59	9,00	13,54	16,55
Świat	266,10	325,6	438,23	593,33	761,95

b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [International Trade... 2006; www.wto... 2006; International Trade... 2005, s. 230-231; International Trade... 2004, s. 204-205].

Tabela 4. Wartość chińskiego importu według miejsca pochodzenia w latach 2001-2005 (w mld dol.)

Miejsce przeznaczenia	2001	2002	2003	2004	2005
Ameryka Środkowa i Południowa	36,93	39,20	13,17	19,53	24,44
Ameryka Północna			40,00	54,25	58,48
w tym: USA	26,22	27,26	33,94	44,75	48,74
WNP	48,64	53,71	13,14	16,23	20,69
Europa			59,13	76,21	79,89
w tym: EU 25	b.d.	b.d.	54,43	70,10	73,59
Afryka	4,79	5,43	8,36	15,65	21,06
Bliski Wschód	9,16	9,47	14,43	21,63	31,04
Azja Płd.-Wsch., Australia i Oceania	135,27	172,37	239,43	319,04	424,33
w tym: Japonia	42,79	53,47	74,15	94,33	100,41
Hongkong	9,42	10,73	11,12	11,80	12,22
Korea Płd.	23,38	28,57	43,13	62,23	76,82
Tajwan	27,34	38,06	49,36	64,76	74,68
Świat	243,55	295,17	412,76	561,23	659,95

b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [International Trade... 2006; www.wto... 2006; International Trade... 2005, s. 230-231; International Trade... 2004, s. 204-205].

Specyfika struktury handlu zagranicznego ChRL polega na występującym deficycie handlowym z większością krajów Azji, podczas gdy z krajami Zachodu bilans handlowy jest dodatni. Tak kształtujące się stosunki handlowe wskazują

przede wszystkim na rosnące znaczenie Chin w regionie krajów azjatyckich. Ze względu na zwiększoną skłonność do importu Chiną zaczynają odgrywać rolę „regionalnej lokomotywy wzrostu gospodarczego tych państw” [Haliżak 2005, s. 58-59] (tab. 5).

Tabela 5. Saldo obrotów towarowych ChRL w trzecim kwartale 2005 r.

Partner	Saldo (w mld dol.)	Partner	Saldo (w mld dol.)
USA	58 694	Indonezja	-1 266
Japonia	-25 668	Malezja	-7 846
Strefa euro	12 571	Singapur	-1 615
Hongkong	65 170	Tajlandia	-4 999
Korea Płd.	-23 039	Indie	-0,907
Tajwan	-40 357	Świat	25 414

Źródło: [China Business... 2005] za: [Haliżak 2005, s. 65].

Przewiduje się, że już w niedalekiej przyszłości zmieni się geograficzna struktura handlu międzynarodowego. Głównymi podmiotami uczestniczącymi w handlu międzynarodowym będą kraje azjatyckie, na czele z ChRL. Powstanie tzw. trójkąt handlowy, w którego wierzchołkach znajdować się będą kolejno ChRL, pozostałe kraje Azji Wschodniej oraz pozostałe kraje świata. W tym układzie duża część chińskiego eksportu będzie kierowana do USA oraz do krajów UE, natomiast import będzie pochodził w dużej mierze z państw Azji Wschodniej [Haliżak 2005, s. 78-79].

Jeśli chodzi o strukturę towarową handlu zagranicznego ChRL, to w dużej mierze jest ona oparta na przewagach komparatywnych w dziedzinach pracochłonnych i surowcchłonnych. Jeszcze w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych Chiny importowały całe obiekty przemysłowe, a eksportowały artykuły rolno-spożywcze. Lata siedemdziesiąte przyniosły pewne zmiany: zmniejszył się import całych obiektów przemysłowych i wzrósł eksport wyrobów przemysłu lekkiego. W końcu lat siedemdziesiątych i na początku lat osiemdziesiątych nastąpiły dalsze zmiany strukturalne i wzrost obrotów wyrobami przemysłowymi. Dalsza eksportowa działalność produkcyjna Chin rozwijała się w kierunku wyrobów bardziej przetworzonych i przez długi czas dotyczyła głównie przemysłu lekkiego, a w imporcie nastawiono się głównie na zakup nowych technologii [Azja Wschodnia... 2004b, s. 310-312].

W późniejszym okresie, tj. od przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, zwiększył się udział towarów przemysłu maszynowego w eksporcie, będący skutkiem wdrażania importowanej od dłuższego czasu technologii [Azja Wschodnia... 2004b]. Zarówno w początkowym, jak i w późniejszym okresie transformacji ekspansja chińskiego eksportu opierała się w dużej mierze na niskich kosztach pracy, a w ostatnim czasie – także na wysokiej jakości produktów. Konsekwencje takiego rozwoju chińskiej gospodarki doprowadziły do pewnych, wydaje się trwałych zmian w strukturze zarówno rzeczowej, jak i podmiotowej handlu światowego.

W ostatnich latach Chiny zaznaczyły swoją pozycję w światowej produkcji przede wszystkim takich grup produktów, jak: węgiel, ropa naftowa, nawozy sztuczne, tekstylia, elektronika, zabawki, sprzęt AGD oraz materiały budowlane (cement, stal). Jest to związane m.in. z restrukturyzacją i konsolidacją zakładów przemysłu ciężkiego oraz ze zwiększeniem możliwości produkcyjnych rozwijającego się chińskiego przemysłu, który pochłania ogromne ilości surowców, zwłaszcza energetycznych [Michalski 2004, s. B5].

Głównymi atutami chińskiej gospodarki są: determinacja w działaniu, szybkość uczenia się, wielokierunkowy rozwój oraz elastyczność produkcji. Te cechy sprawiły, że struktura dotychczasowej produkcji wielu innych krajów regionu Azji-Pacyfiku stanęła pod znakiem zapytania, np. Chiny dzięki niskim kosztom pracy konkurują m.in. z indyjskimi wyrobami bawełnianymi i przędzą oraz prostymi wyrobami przemysłu maszynowego, dla Tajlandii stanowią poważne zagrożenie w produkcji ryżu i kukurydzy, natomiast rozwój chińskiego przemysłu wystawił na poważną konkurencję produkty z branży elektronicznej w Singapurze i Malezji [Azja Wschodnia... 2004b, s. 312]. Mimo znaczących osiągnięć eksportowych Chin, przemiany w strukturze handlu zagranicznego znajdują się jeszcze na zbyt niskim poziomie zaawansowania, aby mogły one zagwarantować siłę przetargową w konkurencji z największymi mocarstwami. Wyzwaniem dla tego kraju jest zwiększenie eksportu dóbr zaawansowanych technologicznie i mających duże znaczenie strategiczne dla gospodarek innych państw. Ich rola w międzynarodowym podziale pracy jest w dużej mierze narzucona przez gospodarki krajów stojących na wyższym poziomie rozwoju, które wykorzystują je jako bazę produkcyjną. Przyszłość Chin tkwi także w rozwoju sektora usług, który ma coraz większe szanse, by konkurować z dotychczasowymi centrami usług zlokalizowanymi w najbardziej rozwiniętych krajach [Haliżak 2005, s. 79-80].

Istotnym czynnikiem warunkującym wysoką dynamikę wzrostu PKB oraz zmiany w jego strukturze jest odpowiedni dopływ kapitału zagranicznego w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ich skumulowany napływ w minionych latach kształtował się następująco: na koniec 1990 r. – 20,7 mld dol., na koniec 2000 r. – 193,3 mld dol. oraz na koniec 2004 r. – 245,5 mld dol. [www.unctad... 2006].

Struktura geograficzna napływających do Chin bezpośrednich inwestycji zagranicznych wskazuje na wyraźne powiązanie z regionem Azji-Pacyfiku. Głównymi inwestorami są podmioty z Hongkongu, z Korei Płd. oraz z Japonii (tab. 6).

Równolegle z otwieraniem się chińskiej gospodarki na kapitał zagraniczny wzrosła liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym i pojawiły się tzw. specjalne strefy ekonomiczne, które odgrywają bardzo ważną rolę w przyciąganiu BIZ do Chin. Funkcjonują one wzdłuż wybrzeża państwa jako nowoczesne centra przemysłu, gdzie inwestorzy mogą uzyskać różnego rodzaju przywileje, np. w postaci zwolnień podatkowych [China Trade... 2006].

Tabela 6. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin według najważniejszych krajów pochodzenia kapitału w latach 2002-2006 (w mld dol.)

Kraj	2002	2003	2004	2005	I-X 2006
Hongkong	17,86	17,70	19,00	17,95	15,46
Brytyjskie Wyspy Dziewicze	6,12	5,78	6,73	9,02	8,75
Japonia	4,19	5,05	5,45	6,53	3,71
Korea Płd.	2,72	4,49	6,25	5,17	2,88
USA	5,42	4,20	3,94	3,06	2,11
Singapur	2,34	2,06	2,01	2,20	1,78
Tajwan	3,97	3,38	3,12	2,15	1,70
Niemcy	0,93	0,86	1,06	1,53	1,62
Kajmany	1,18	0,87	2,04	1,95	1,54
Zachodnie Samoa	0,88	1,00	1,13	1,35	1,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [www.fdi... 2006].

Należy dodać, że władzom Chin zależy przede wszystkim na przyciąganiu kapitału pochodzenia chińskiego z takich krajów, jak Tajwan, Hongkong i Makao, które bardzo często są utożsamiane z tzw. Wielkimi Chinami. Tylko w roku 1998 wartość inwestycji, które napłynęły z tych trzech krajów do Chin, wyniosła 22,89 mld dol. i stanowiła 48,1% ogółu inwestycji na tym terenie [Góralczyk, Góralczyk 2001, s. 21-22]. „Do roku 1996 sami Tajwańczycy zainwestowali w Chinach około 11 miliardów USD i stworzyli 31 tysięcy przedsiębiorstw” [Kowalik 2005, s. 222].

Przeważająca część zagranicznego kapitału lokowana jest w przemyśle, głównie ze względu na niskie koszty pracy. Jednak, jak się wydaje, przyszłość Chin tkwi w rozwoju sektora usług, który stał się dostępny dla zagranicznych pomiotów dopiero po przystąpieniu Chin do WTO.

Głównymi przyczynami napływu bezpośrednich inwestycji do Chin są: sprzyjająca polityka władz tego kraju, wewnętrzna stabilność polityczna, duża podaż taniej siły roboczej, poprawa kwalifikacji pracowników, rosnąca siła nabywczą społeczeństwa oraz liberalizacja stosunków gospodarczych z zagranicą [Haliżak 2005, s. 66].

Tabela 7. Przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Chinach w wybranych latach (w mln dol.)

Rok	Napływ	Wypływ	Rok	Napływ	Wypływ
1990-2000 (średnia roczna)	30 104	2 195	2003	53 505	-152
2002	52 743	2 518	2004	60 630	1 805
			2005	72 406	11 306

Źródło: [www.unctad... 2006].

Należy zwrócić uwagę, że w obecnej fazie rozwoju chińskiej gospodarki jest ona głównie importerem bezpośrednich inwestycji, choć w ostatnich latach zauważa się coraz większe zaangażowanie chińskiego kapitału za granicą (tab. 7). Takie

zjawisko wynika z rosnącego otwierania się chińskiej gospodarki na świat oraz wyzwań, jakim musi stawić czoła to państwo w wymiarze globalnym. Głównymi motywami podejmowania bezpośrednich inwestycji za granicą przez chińskich przedsiębiorców są: zapewnienie ciągłości dostaw surowcowo-energetycznych na potrzeby rozwoju chińskiego przemysłu, obejście protekcjonizmu ze strony państw Zachodu poprzez lokowanie zakładów produkcyjnych w krajach niemających utrudnień handlowych z tym regionem, nasilająca się konkurencja wewnątrz kraju, która zmniejsza zyski rodzimych inwestorów, a także uniknięcie rewaluacji waluty narodowej poprzez częściowy wywóz kapitału za granicę [Haliżak 2005, s. 67-68].

Tabela 8. Największe inwestycje zagraniczne chińskich przedsiębiorstw w latach 2003-2005

Kraj	Inwestor	Wartość inwestycji (mld dol.)
USA	CNOOC	18,50
USA	Quindao Haier	2,25
USA	Lenowo Group	1,75
Hongkong	China Network	1,02
Australia	CNOOC	0,70
Korea Płd.	SAIC	0,51
Indonezja	Communication Group, China National Petroleum Corp., Petrochina Co.	0,50
Australia	China Huanen Group	0,20

Źródło: [Special Report... 2005, s. 68] za: [Haliżak 2005, s. 68].

Ekspansja chińskiego kapitału za granicą nabrała zawrotnego tempa dopiero w 2005 r. Jednak już teraz mówi się o rosnącym z tego powodu zagrożeniu niektórych branż głównie w kontekście ich bezpieczeństwa dla krajów przyjmujących chiński kapitał. Jego odbiorcami są w decydującej mierze kraje regionu Azji-Pacyfiku, w którym dominują Hongkong i USA. Ponadto po roku 2000 wzrosło zainteresowanie rynkami także takich krajów, jak Rosja, Korea Płd., Japonia, Myanmar, Australia czy Indonezja. Na przykład w latach 2003-2005 największe inwestycje chińskich przedsiębiorców zostały ulokowane w Australii, USA, Korei Płd., Hongkongu i Indonezji, co potwierdza rosnące znaczenie Chin w tym regionie (tab. 8). Kierowane są one przede wszystkim do branż dostarczających energię dla prężnie rozwijającego się chińskiego przemysłu. Chętnie inwestuje się w wydobywanie złóż gazu oraz ropy naftowej. Poza tym dotychczasowe największe przedsięwzięcia zagraniczne skupiają się na inwestycjach w telekomunikację, produkcję samochodów, produkcję sprzętu AGD, sprzętu elektronicznego oraz komputerowego. Ponadto zauważa się coraz większe zaangażowanie chińskich podmiotów w tworzenie aliansów w zakresie B+R z firmami z krajów wysoko rozwiniętych i w przejmowaniu takich firm.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stały się ważne dla rozwoju gospodarki Chin, ponieważ BIZ są cennym źródłem nowych technologii oraz innowacyjnych

rozwiązań. Dotychczasowa gospodarka Chin była całkowicie zamknięta na procesy zachodzące w gospodarce światowej, w tym także na te dotyczące innowacji. W samym kraju przez długie lata systemy nauki i techniki były bardzo zacofane, np. większość rozwiązań technicznych w końcu lat siedemdziesiątych opartych było na tych dostarczanych przez ZSRR w latach pięćdziesiątych. Poza tym w kraju brak było jakichkolwiek mechanizmów pozwalających na przekazywanie wiedzy, odkryć, nowych rozwiązań między ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami [*Azja Wschodnia...* 2004b, s. 308].

Jak się wydaje, przyszłość Chin tkwi w rozwijaniu współpracy naukowo-technicznej z największymi ośrodkami zlokalizowanymi za granicą. Obecne i przyszłe tendencje rozwojowe gospodarki tego kraju wskazują na duży nacisk na import dóbr inwestycyjnych oraz eksport tych coraz bardziej zaawansowanych technologicznie. Ponadto Chiny mają ogromny potencjał w rozwijaniu sektora usług, który dzięki niskim kosztom pracy i rosnącym nakładom na kształcenie społeczeństwa może w niedalekiej przyszłości zagrozić rynkom usług zlokalizowanych w największych mocarstwach światowych.

3. Miejsce ChRL w WTO

ChRL przystąpiła do Światowej Organizacji Handlu 10 listopada 2001 r. Starania o członkostwo w WTO leżały w interesie nie tylko samego kraju, ale i organizacji przyjmującej, która – jak się wydaje – w obliczu rosnącej pozycji Chin w gospodarce światowej mogłaby stracić kontrolę nad kierunkami przemian w światowym handlu.

W trakcie trwania negocjacji o członkostwo Chin w WTO pojawiło się wiele kwestii spornych dotyczących zagranicznej polityki ekonomicznej tego kraju – głównie zagranicznej polityki handlowej, warunków traktowania podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego oraz wielu innych istotnych zagadnień dotyczących handlu międzynarodowego. Chinom zarzucano przede wszystkim nadmierny protekcjonizm i dyskryminację w handlu oraz w przepływie kapitału i technologii, dlatego proces akcesji tego kraju był bardzo skomplikowany i poprzedzony licznymi dyskusjami dotyczącymi zarówno daty przystąpienia do WTO, jak i uznania statusu Chin jako rozwiniętego bądź rozwijającego się kraju [Starzyk 2001, s. 53–64].

Od momentu rozpoczęcia programu liberalizacji handlu, a zwłaszcza od przystąpienia Chin do WTO, przeprowadzono znaczące reformy. Średnia stawka celna w ramach klauzuli największego uprzywilejowania (KNU) zmniejszyła się z 15,6% w roku 2001 do 9,7% w roku 2005. Jej wartość dla produktów rolnych wyniosła w 2005 r. 15,3%, a dla pozostałych towarów – 8,8%. Chiny zawarły także porozumienia handlowe m.in. z krajami ASEAN, z Pakistanem, z Hongkongiem, z Makao oraz przystąpiły do porozumienia z Bangkoku. Poza tym oferują jednostronne preferencje (zerowe stawki celne na wybrane produkty) trzydziestu dziewięciu najmniej rozwiniętym krajom [*China Trade...* 2006].

Zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z protokołu akcesyjnego pozataryfowe bariery polityki handlowej są konsekwentnie usuwane. Kontyngenty importowe, podobnie jak zezwolenia na handel, zostały zlikwidowane z końcem 2004 r. Jednocześnie trwa proces znoszenia zakazów i licencji importowych. Głównymi przyczynami utrzymywania zakazów importu są przesłanki zdrowotne, względy bezpieczeństwa oraz zobowiązania wynikające z podpisanych konwencji międzynarodowych. Poza tym Chiny zakazują importu niektórych towarów, jeśli celem wprowadzenia ich do obrotu jest wyłącznie przetworzenie i reeksport. Tyczy się to m.in. pewnych produktów rolnych, surowców oraz nawozów [*China Trade...* 2006].

Utrzymywane są kontyngenty taryfowe, ale ich zastosowanie jest również ograniczone do niektórych produktów rolnych i nawozów. Oprócz tego, handel niektórymi towarami objęty jest monopolem państwowym. W ostatnim czasie władze podjęły kroki, aby uprościć administrowanie licencjami importowymi oraz innymi narzędziami, takimi jak standardy, normy sanitarne i fitosanitarne, środki wyjątkowe. W 2005 r. 32% chińskich standardów opierało się na standardach międzynarodowych, 44% nie było sprawdzonych pod kątem zgodności ze standardami międzynarodowymi, a 11,6% miało być zniesionych [*China Trade...* 2006].

Reformy barier eksportowych są powolniejsze od importowych. Ograniczenia wywozowe są używane przede wszystkim do zapewnienia stabilności krajowej podaży oraz w celu wypełnienia zobowiązań międzynarodowych, np. porozumień z UE i USA dotyczących niektórych towarów włókienniczych. Również w kwestii dotyczącej przestrzegania praw własności intelektualnej nie zaszły daleko idące zmiany. Istotnym problemem są zbyt niskie kary za pogwałcenie praw autorskich, nad których zmianą rząd chiński intensywnie pracuje.

Problem członkostwa Chin w WTO ma bardzo szeroki kontekst. Można go analizować na wielu płaszczyznach. Po pierwsze, ma ono wpływ na samą gospodarkę ChRL, której władze zobowiązały się zliberalizować dostęp do rynków dotychczas pozostających pod ścisłą kontrolą państwa, takich jak: sektor bankowy, sektor ubezpieczeń, dział transportu i spedycji czy rynek usług telekomunikacyjnych [*China Trade...* 2006]. Po drugie, oddziałuje na współpracę gospodarczą tego kraju z innymi krajami, prowadząc do dalszych zmian w międzynarodowym podziale pracy, w tym zwłaszcza w regionie Azji-Pacyfiku. W efekcie spodziewane jest nasilenie się konkurencji w handlu międzynarodowym, które skutkować będzie nowymi wyzwaniami dla gospodarki światowej. Po trzecie, przyspieszy ono procesy globalizacji gospodarki światowej w związku z pełniejszym otwarciem się gospodarki Chin na świat [Starzyk 2001, s. 53-64].

4. Perspektywy rozwoju Chin

Rosnąca potęga gospodarcza Chin opiera się nie tylko na przemianach systemowych wewnątrz tego kraju, ale i na poszerzaniu terytoriów będących niegdyś

jego własnością. Po długich latach udało im się odzyskać Hongkong i Makao, które zachowały autonomię na najbliższe 50 lat. Aktualnym problemem Chin jest przywrócenie kontroli nad Tybetem, co spowodowałoby znaczne wzmocnienie pozycji tego kraju nie tylko w regionie Azji–Pacyfiku, ale i w całej gospodarce światowej.

Chiny, jak pokazała przeszłość, są jednym z nielicznych krajów w regionie Azji, które nie odczuły negatywnych skutków kryzysu azjatyckiego w latach 1997–1998. Co więcej, udzieliły wsparcia Tajlandii, Tajwanowi i Hongkongowi [Góralczyk, Góralczyk 2001, s. 21]. Swoją pozycję na arenie międzynarodowej zbudowały m.in. poprzez konsekwentnie prowadzoną politykę monetarną i liberalizację przepływu kapitału, zwłaszcza w formie BIZ. Położenie geograficzne Chin, a szczególnie długa linia brzegowa tego kraju, stwarza bardzo korzystne warunki do rozwijania handlu drogą morską, która jest krótsza i tańsza w stosunku do innych możliwych dróg przemieszczania się towarów.

Jednocześnie przed Chinami pojawiło się wiele wyzwań wynikających z przemian zachodzących wewnątrz tego kraju. Zaliczyć można do nich m.in.: postępujące rozwarstwienie społeczeństwa, wzrost bezrobocia, zagwarantowanie wszystkim obywatelom równego dostępu do opieki społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego. Według przewidywań wielu naukowców stopniowe znoszenie preferencji dla inwestorów zagranicznych po wejściu ChRL do WTO skutkować może zahamowaniem napływu kapitału zagranicznego, co ostatecznie może spowolnić tempo wzrostu gospodarczego tego kraju i spowodować może spadek zatrudnienia [Azja Wschodnia... 2004b, s. 320].

Poza tym innym istotnym czynnikiem, który może nasilić zjawisko bezrobocia, są reformy gospodarcze kraju zakładające likwidację subwencji państwowych do nierentownie działających przedsiębiorstw państwowych. W konsekwencji wiele źle zarządzanych przedsiębiorstw bez dotychczasowego wsparcia finansowego państwa przestanie istnieć, wypuszczając kolejne rzesze bezrobotnych na chiński rynek pracy. Jeszcze inną przesłanką wzrostu bezrobocia może być sam wzrost wydajności pracy, który w połączeniu z przewidywanym spadkiem tempa wzrostu PKB będzie prowadził do mniejszego zapotrzebowania na siłę roboczą w kraju [Azja Wschodnia... 2004b, s. 320].

Władzom Chin w planach i realizacji daleko idących przekształceń umknęła reforma opieki socjalnej, w tym zwłaszcza sposobu funkcjonowania publicznej opieki zdrowotnej, co w każdej chwili może grozić wybuchem epidemii wśród najuboższej warstwy społecznej, niemającej żadnego dostępu do leczenia. Innym ważnym zagadnieniem jest potrzeba stworzenia programu chroniącego środowisko naturalne. Już w niedługim czasie przewiduje się, że Chiny staną się głównym sprawcą zmian klimatycznych poprzez niekontrolowane i stale rosnące zużycie paliw kopalnych [Sachs 2006, s. 171–172]. Nerozwianą kwestią jest także sposób doprowadzenia wody do północnych Chin, gdzie ludność cierpi na jej chroniczny niedostatek. W tym celu planuje się odwrócenie biegu rzeki z południa na

północ poprzez budowę trzech wielkich kanałów. Z pewnością jest to inwestycja bardzo kosztowana i niezbadana do końca pod względem jej skutków dla środowiska [Sachs 2006, s. 171].

W związku z otwieraniem się chińskiej gospodarki na świat dotychczasowe przeobrażenia w tym regionie rzucają cień na sytuację w wielu krajach, także tych potężnych, ale – jak się wydaje – w coraz większym stopniu uzależnionych od Chin. Europejski Bank Centralny zarzuca ChRL spowolnienie rozwoju gospodarczego i wzrost bezrobocia w strefie euro. Ponadto Japonia obwinia za deflację w tym kraju działania chińskiego rządu, który prowadzi restrykcyjną politykę kursową. W USA natomiast Chiny często uznawane są za sprawcę upadku wielu przedsiębiorstw oraz zaniżania wynagrodzeń. Posądza się je również o nieprzestrzeganie prawa własności intelektualnej, co wiąże się z utratą znacznych wpływów przez amerykańskie firmy [Halizak 2005, s. 74]. Nie bez znaczenia jest także potrzeba aprecjacji chińskiej waluty, która według wielu ekonomistów znacznie poprawiłaby sytuację gospodarczą USA. Jak się wydaje, dokonania chińskiej gospodarki zdążyły już zrewolucjonizować światowy rynek. Zmieniły się priorytety w zacietej rywalizacji między największymi mocarstwami świata oraz ich siła oddziaływania, która w coraz większym stopniu przypada Państwu Środka. Chiny notują wybitne osiągnięcia w wielu dziedzinach życia gospodarczego, odbierają tym samym prymat dotychczasowym liderom światowym, takim jak USA czy Japonia. Jednocześnie wysokie tempo rozwoju gospodarczego w tym kraju wiąże się ze stale rosnącym popytem, co czyni go bardzo atrakcyjnym rynkiem zbytu na świecie, a zwłaszcza w regionie Azji, z którym Chiny coraz bardziej zacieśniają współpracę. Przykładem tego jest np. przejście od USA pierwszego miejsca w imporcie z Japonii [Halizak 2005, s. 77]. Najprawdopodobniej przyszłą sytuację w regionie Azji–Pacyfiku będą kształtowały trzy potęgi gospodarcze – tj. USA, Japonia oraz Chiny – które cechuje wysoki stopień współzależności niepozwalający im na bagatelizowanie znaczenia pozostałych.

Potęga Chin w regionie Azji–Pacyfiku nieustannie rośnie, dlatego coraz częściej w strategię działania państw regionu Azji–Pacyfiku wpisane jest budowanie pomostu między ich gospodarkami a gospodarką Chin, która w coraz większym stopniu uzależnia je od siebie. Jeszcze do niedawna Chiny były uznawane za strategicznego partnera USA. Teraz – w świetle osiągnięć gospodarczych i nie do końca ujawnionych osiągnięć militarnych – uznawane są za strategicznego rywala USA. Doceniane są one przez Amerykanów nie tylko za korzyści płynące bezpośrednio z kontaktów chińsko-amerykańskich, ale i za wkład, jaki wnoszą w utrzymanie bezpieczeństwa międzynarodowego, np. poprzez ułatwianie dialogu z Koreą Płn. Strategiczna pozycja Chin w tym regionie wynika w dużej mierze z charakteru polityki gospodarczej opierającej się na zawieraniu licznych sojuszy zarówno z ugrupowaniami, jak i poszczególnymi krajami, co może być dwuznacznie odbierane na scenie międzynarodowej. Z jednej strony traktuje się to jako naturalną kon-

sekwencję rozwoju i współpracy tego kraju z innymi partnerami gospodarczymi, z drugiej – jako budowanie przeciwwagi w stosunku do największych mocarstw świata. Jak się wydaje, potrzeba zacieśniania stosunków gospodarczych najsilniejszych państw z Chinami w obu przypadkach jest uzasadniona, ponieważ daje im równe szanse na pokojowy rozwój oraz wpływa pozytywnie na całą gospodarkę światową [Kidaj 2005].

Uważa się, że przyszła współpraca handlowa Chin z innymi partnerami gospodarczymi będzie wolna od protekcjonizmu i działań izolujących ten kraj od innych, działań uznawanych coraz częściej we współczesnej gospodarce światowej za przestarzałe. W świetle nasilających się dążeń integracyjnych Chin stawia się przede wszystkim na pokojowe mediacje i porozumienia, które wydają się przynosić więcej korzyści dla wszystkich zainteresowanych stron [Kidaj 2005], a ponadto tłumią w zarodku ewentualne konflikty handlowe, jakie mogą przerodzić się w skrajnym przypadku w konflikty wojenne [Kuciapski 2006]. Należy jednak mieć na uwadze, że trwająca latami demokratyzacja Chin, w połączeniu z zacieśnianiem stosunków gospodarczych z krajami regionu Azji–Pacyfiku, niesie ze sobą ryzyko niekontrolowanego uzależnienia tych państw od wciąż raczej niestabilnej sytuacji wewnętrznej Państwa Środka. W związku z tym zachodzi potrzeba wzmoczonej czujności ze strony największych mocarstw i oraz wypracowania skutecznej polityki wobec Chin.

W ostatnich latach Chiny bardzo aktywnie uczestniczą w kształtowaniu stosunków dyplomatycznych – zarówno w regionie Azji Południowo-Wschodniej, jak i w Azji Północno-Wschodniej – które mają na celu niedopuszczenie do powstania sojuszu „antychińskiego” i utrzymanie pokojowego środowiska międzynarodowego. Atrybuty mocarstwowości państwa chińskiego sprzyjają jego rozwojowi oraz nawiązywaniu bilateralnych i multilateralnych układów z państwami regionu [Haliżak 2004, s. 98]. Jednocześnie zmienił się profil chińskiej polityki zagranicznej, zwłaszcza w kwestii respektowania reżimu międzynarodowego. Przykładami są przyjęcie zasad GATT/WTO, akceptacja instytucji zbiorowego bezpieczeństwa czy rozwój instytucjonalnych więzi gospodarczych z innymi krajami, co świadczy o bardzo aktywnej polityce handlowej tego kraju [Haliżak 2005, s. 161].

Jak się wydaje, dokonujące się w gospodarce światowej oraz w regionie Azji–Pacyfiku przemiany wskazują na wyraźne oddziaływanie Chin. Niemniej jednak sukces gospodarczy tego państwa zostanie w pełni osiągnięty dopiero po pokojowym wchłonięciu Tajwanu. Wtedy też będzie można uznać wiek XXI za okres dominacji regionu Azji–Pacyfiku, w tym zwłaszcza Chin w gospodarce światowej [Góralczyk, Góralczyk 2001, s. 27].

Literatura

- Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Przemiany polityczne i społeczne*, red. K. Gawlikowski, Wyd. Trio, Warszawa 2004a.
- Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, red. K. Gawlikowski, Wyd. Trio, Warszawa 2004b.
- China Business Report 2005*, 3rd Quarter, 2005.
- China Trade Policy Review*, www.wto.org, 01.12.2006.
- Góralczyk B., Góralczyk Z., *Chiny na arenie międzynarodowej*, „Azja – Pacyfik” 2001 nr 4.
- Gulczyński M., *Panorama systemów politycznych świata*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2004.
- Halizak E., *Regionalny kompleks bezpieczeństwa Azji Północno-Wschodniej*. „Żurawia Papers”, Zeszyt nr 3, Wyd. „Scholar”, Warszawa 2004.
- Halizak E., *Zmiana układu sił USA – Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers”, zeszyt nr 7, Wyd. „Scholar”, Warszawa 2005.
- International Trade Statistics 2004*, WTO, 2004.
- International Trade Statistics 2005*, WTO, 2005.
- International Trade Statistics 2006*, WTO, 2006.
- Kidaj W., *Trzeci sąsiad*, „Wprost” 2005 nr 1201, www.wprost.pl.
- Kowalik T., *Systemy gospodarcze. Efekty i defekty reform i zmian ustrojowych*, Wyd. Fundacja Innowacja, Warszawa 2005.
- Kuciapski G., *Przeszłość Europy przyszłością Azji*, www.wiadomości.onet.pl, 12.09.2006.
- Michalski A., *Cud, jakiego nie było*, „Rzeczpospolita”, 18.10.2004.
- Mucha-Leszko B., *Współczesna gospodarka światowa. Główne centra gospodarcze*, Wyd. UMCS, Lublin 2005.
- Sachs J., *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Starzyk K., *Chińska Republika Ludowa w WTO*, „Azja – Pacyfik” 2001 nr 4.
- Special Report. Chinese Companies Abroad*, „The Economist”, 02.07.2005.
- UNCTAD Handbook of Statistics 2005*; www.unctad.org, 18.09.2006.
- www.cia.gov.
- www.fdi.gov.cn, 27.11.2006.
- www.unctad.org.
- www.wto.org, 20.09.2006.

THE ROLE OF CHINA IN THE ASIA-PACIFIC REGION

Summary

Transformation of China's economy has influenced the situation not only in the Asia-Pacific region but even in the world. Dominative position of China is a result of reforms conducted by Deng Xiaoping. Thanks to them, many economic indicators have achieved high level and guaranteed China to appear among major countries in the world, such as USA, Japan or Russia. After China's accessing to the WTO, the connection between this country and other of Asia-Pacific region has become stronger. It concerns particularly flows of foreign direct investment and foreign trade. The results of China's economic liberalization gives it a strategic position for most of Asiatic countries, where China is the main importer of merchandise. It makes them dependent on China. The opening of

China's economy brings many positive and negative results to some countries. Consequently, one of the most important purposes in every country's politics should be taking a new China's position into consideration that may help them to get good results from co-operation.

Joanna Michalczyk – mgr, asystentka w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.